

TÜRKÇEDE DİLBİLGİSEL TERİM OLARAK “OLUMLAMA” ve “OLUMSUZLAMA”

Bülent ÖZKAN

Çukurova Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ozkanbulent@gmail.com

ÖZET

Özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözcüklerden olan terimler, herhangi bir bilim, sanat, meslek vb. alanlarda, bu alanlarla ilgili kimseleri tek bir dil göstergesine bağlayan kullanımlardır. Öte yandan, bir terim, uzlaşımını ölçüsünde işlevseldir.

Bugün, dilbilgisi terimlerimizin geneline baktığımızda üzerinde uzlaşmış olanlarının çokluğu sevindiricidir. Öte yandan, henüz tek bir göstergeye bağlanamayanlarının varlığını da yadsımamak gerekir. Dil araştırmalarında birtakım farklı kuram ve uygulamaların ışığında dilbilgisi terimleri ailemiz yeni birtakım terimlere de ihtiyaç duymaktadır.

İnsan diline ilişkin yapılan araştırmalar, insan dilinde temelde iki anlamsal yorumun varlığını ortaya koymaktadır. Bunlar, anlamsal yorumun *olumluluğu* ya da *olumsuzluğudur*. Dilbilgisinde iki temel anlamsal ayrımı ortaya koyan *olumlu* ve *olumsuz* terimlerinin, *metin-içi ilişkilerin sürece bağlı anlamsal yorumları* söz konusu olduğunda, kavram karşılamada yetersiz kaldıkları göze çarpmaktadır.

Bu anlamda, insan dilindeki iki temel anlamsal yorumun *metin-içi ilişkilerin sürece bağlı* karşılanmasında uzlaşımın yeni bir göstergeye ihtiyacı vardır. Biz, *olumlama* ve *olumsuzlama* terimlerini *olumlu* ve *olumsuz* karşıtlığına paralel olarak *metin içi ilişkilerin sürece bağlı anlamsal yorumlarının* karşılanmasında kullanılmak üzere öneriyoruz.

Anahtar sözcükler: *olumlama, olumsuzlama, Türkçe dilbilgisel terim.*

ABSTRACT

Terms, a group of words expressing specific and special concepts, are uses which tie people involved in many areas such as science and art to only one language signifier. Yet, a term is functional providing that it is conventional.

Having a general look at grammatical terms used today, we see that many of them are conventionalized. However we cannot deny that there are some which have still not conventionally used. Thus, it is obvious that the family of terms requires a certain number of new terms to be invented in the light of various language research theories and applications.

According to the findings obtained research on human language, there are two main semantic interpretations in human language: *affirmativeness* and *negativity of semantic interpretation*. Indicating two main different semantic interpretations, the terms *affirmative* and *negative* are found to be inefficient in expressing concepts when they are used to show *semantic interpretations of in-text relational processing*.

Therefore a new conventional sign to be used to indicate the two main *semantic interpretations of in-text relational processing* is needed. We suggest the terms *affirmation* and *negation* to express the semantic interpretation of in-text relational processing as parallel to *affirmative* and *negative* opposition.

Key words: *affirmation, negation, Turkish linguistic term.*

Giriş

Kaynaklar bize insan dilindeki *olumluluk* ve *olumsuzluk*'a ilişkin hem yapısal hem de anlamsal görünümüne üzerine bir takım çalışmalar yapıldığı ve çeşitli yönlerden incelenen konunun, genelde *olumlu-olumsuz* ve *olumluluk-olumsuzluk* karşıtlığına dayalı bir yaklaşımla ortaya konulduğu bilgisini vermektedir.¹ Ancak, birer dilbilgisi terimi olarak *olumlu-olumsuz* ve *olumluluk-olumsuzluk* karşıtlığının, özellikle *metinsel anlamlandırma süreç*'leri ve *bütüncül bir bakış açısı*'yla ele alınması gereken sözlü ya da yazılı dil üretimleri söz konusu olduğunda, yetersiz bir kavram alanı oluşturduğu göze çarpmaktadır.

“Bugün kullandığımız, Türkçeleşmiş, yerleşmiş ve genel kabul görmüş dil bilgisi terimlerine, uzun ve zahmetli bir dönemden sonra varılabilmektedir. Dilbilgisi terimleri, bugün büyük oranda Türkçeleşmiş ve yerleşmiş olmakla birlikte, hâlâ dilbilgisiyle ilgili kavramların tanımlarında tam bir uzlaşmaya varabilmiş ve dilbilgisiyle ilgili her kavramı karşılayacak terim sayısına ulaşabilmiş değiliz.” (Özmen,2001:111).

Dilbilgisi ve Dilbilim Terimi Olarak Olumlu-Olumluluk/Olumsuz-Olumsuzluk

Türkçe Sözlük'te (1998), *olumlu* sözlükbirimi madde başı olarak verilmiştir. Sözcük türü olarak 'sıfat' kabul edilen *olumlu* sözcüğüyle birlikte 'madde başı gönderme'² ve madde başı olarak *olumlu bildirme eki*, *olumlu cümle/tümce*, *olumlu eylem/fiil* kavramları, birer gramer terimi olarak sıralanmıştır. Bu terimlerden, *olumlu bildirme eki* için, “Çoğu sürerlik anlamı, kesinlik veya kuvvetli ihtimal kavramları vermek için yüklem sonuna gelen **durur** kelimesinin ekleşmiş biçimi olan **-dır, -dir** eki.”; *olumlu tümce* için *olumlu cümle*'ye gönderme yapılarak, “Yüklemi olumlu olan cümle.”; *olumlu eylem* içinse *olumlu fiil*'e gönderme yapılarak, “Bir işin, bir davranışın, bir oluşun olduğunu bildiren fiil.” tanımlamaları yapılmıştır. Bunlardan ayrı olarak *olumluluk* sözcüğü de TS (1998)'de madde başı olarak verilmiş, sözcük türü olarak *isim* olduğu belirtilip “Olumlu olma hâli.” şeklinde açıklanmıştır.

Yine, TS (1998)'de *olumlu*'nun karşıtı *olumsuz* da madde başı alınmış, sözcük türü olarak *sıfat* kabul edilen *olumsuz*'un altında gramer terimi olarak yine 'madde içi gönderme' ve madde başı olarak *olumsuz cümle*, *olumsuz eylem/fiil*, *olumsuzluk eki*, *olumsuzluk kelimesi* sıralanmıştır. Bunlardan *olumsuz tümce* için, *olumsuz cümle*'ye gönderme yapılarak, “Yüklemi olumsuzluk kavramı veren cümle.”; *olumsuz fiil* için *olumsuz eylem*'e gönderme yapılarak, “Olumsuzluk kavramı veren fiil. Türkçede **-ma, -me** olumsuzluk eki, **-maz, -mez** olumsuzluk geniş zaman eki alan fiil.” tanımlamaları verilmiştir.

Aynı kavramla ilgili madde başı olarak, *olumsuzluk eki*, “Kökü fiil olan bir kelimeye olumsuzluk kavramı veren ek.”; *olumsuzluk kelimesi* ise, “Cümle içinde ard arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümceyi, yüklemi, aralarında bazılarının olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem olumsuz çekimini sağlayan **değil** kelimesi.” şeklinde açıklanmıştır. Yine, ayrı bir madde başında

¹Eser Erguvanlı Taylan-Ayhan Aksu Koç (1984), “Some Aspects of Negation in Turkish”, *Proceedings of the Turkish Linguistics Conference*, 9-10 August 1984, ss.159-177., İstanbul, Boğaziçi Üniv. Publication.

²Türkçe Sözlük (1998) ss. IX.

'olumsuzluk'un tür olarak *isim* olduğu belirtilerek, "Olumsuz olma niteliği veya durumu, nefiy." açıklaması yapılmıştır.

Terim sözlüklerinde³ ise, *olumlu* kavramıyla birlikte, *olumlu bildirme eki*, *olumlu cümle/tümce*, *olumlu eylem/fiil*, *olumluluk* sıralanmış; öte yandan, *olumsuz* kavramıyla birlikte, *olumsuz cümle/tümce*, *olumsuz eylem/fiil*, *olumsuzluk*, *olumsuzluk eki*, *olumsuzluk kelimesi* terimlerinden söz edilmiştir.

İncelediğimiz bu terim sözlüklerinde, birbirlerine karşıt olan söz konusu bu terimler için, genel olarak, benzer tanımlamalara gidildiği görülmüştür. Örneğin, Vardar (1998:158), *olumluluk* (affirmation) için: "...tümcenin yüklemine anlattığı oluşu doğru, olanaklı, olası, zorunlu olarak gösteren ulam."; *olumlu cümle/tümce* (affermative sentence) için: "Olumluluk içeren tümce." açıklamalarını yapmıştır. Yine, Vardar (1998:158), *olumluluk* teriminin karşıtı olarak *olumsuzluk* (negation) terimini vermiş, bu terimin karşıladığı kavram içinse, "Tümcenin içerdiği yüklem anlattığı oluşu yadsıma yoluyla gerçekleştiren ulam. ...Türkçede eyleme olumsuzluk kavramı *-me (-ma)* ekiyle katılır." açıklamasını yapmış; *olumsuzluk ögesi*'ni ise, "Olumsuzluk kavramı taşıyan biçimbirim. Türkçede eyleme ilişkin olumsuzluk ögesi *-me (-ma)* ekidir ve eylem kök ya da gövdesiyle zaman ve kip ekleri arasında yer alır." şeklinde tanımlamıştır.

Ayrıca, konuyla ilgili olarak, Hengirmen (1999:286,287), Türkçede ve pek çok dilde cümlelerin *olumlu* olması, *olumsuzluk ögeleri*'nin kullanılmaması ile kendiliğinden sağlanır yargısını dile getirmiştir.

Diğer taraftan, aynı terim sözlüklerinde, TS (1998)'de olduğu gibi, birtakım örneklemelere gidilerek *olumluluk* ve *olumsuzluk*'un *-biçimce* ve anlamca *olumlu* olan dilsel yapıları bir kenara bırakırsak- *olumsuzluk ögeleri* (+sIz/+sUz; -mAdAn; -mA-; değil vb.)'nin söylemde kullanılıp kullanılmamasına bağlı olarak ortaya çıktığı ifade edilmiş, bunlardan *değil* ögesi için "*olumsuzluk koşacı*" kavramlaştırması yapılırken, diğerleri "*biçimbirim*"⁴ olarak değerlendirilmiştir.

Gerek TS (1998)'de gerek terim sözlüklerinde gerekse de dilbilgisi kaynaklarında⁵ bütün bu tanım ve kavramlaştırmaların yanında '*olumlama*' ya da '*olumsuzlama*'ya birer dilbilgisi terimi olarak rastlanılmamıştır.⁶

1. Dilbilgisi ve Dilbilim Terimi Olarak Olumlama ve Olumsuzlama

Dil çalışmalarında, bugün biçim kadar işlevi de göz önünde bulunduran yaklaşımlar hakimdir. Bu yeni yaklaşımlar yöntem olarak dilsel üretimlere dönük bütüncül bakış

³Bk. Hatiboğlu (1978:93,94); Topaloğlu (1989:112-113); Koç (1992:193,194); Korkmaz (1992:113,114); Vardar (1998:158); Hengirmen (1999:286,287).

⁴*biçimbirim*: Dilbilgisi'nde 'ek' yerine bk. Ahmet Topaloğlu (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, ss. 40.

⁵Dilbilgisinde benzer tanımlamalar ve yaklaşımlar için bk. Dizdaroğlu, (1976); Ediskun, (1992); Ergin, (1993); Koç (1996); Karahan, (1999); Banguoğlu, (2000); Bozkurt, (2000); Grönbech, K. (2000); Gencan (2001).

⁶Türkçe Sözlük 1998'de ve Güncel Türkçe Sözlük'te '*olumsuzlama*' terimi karşımıza hiç çıkmazken, '*olumlama*' terimi, Güncel Türkçe Sözlük'te, sözcük türü olarak *isim* kabul edilmiş, mantık terimi olarak "Olumluluğu ortaya koyma, icap." şeklinde de kavramlaştırılmıştır. Diğer taraftan, söz konusu bu iki terime *felsefe* ve *mantık* bilminde kavram karşılayıcı olarak rastladığımızı da belirtmeliyiz.

açısını da beraberinde getirmektedir.

Bugün, tümceyi sadece dilin bir birimi, biçimsel bir kuruluş olarak görmek, dili tümceye indirmek eksik bir görüş ve inceleme yöntemi olmaktadır. Çünkü bir tümce, içinde yer aldığı metne, konuşanla dinleyen (ya da yazanla okuyan) arasında ilişkilere, içinde bulunulan duruma, iletişimde bulunulan kimselerin karşılıklı olarak sahip oldukları ruhsal niteliklere ve onların niyetlerine göre değişik anlamlar yansıtabilmektedir (Aksan,1999:140).

Dilbilimin ana ilkelerinden biri, dil birimlerinin tek başlarına varlıkları, işlem kabiliyetleri olmayıp birbirlerine bağlı parçalardan kurulu bir ağ, bir şebeke içinde değerlendirilmeleridir. Bu bağlar, çoğunlukla, dilde biçim ile işlev arasındaki anlamlamalardır. Dilin temel işlevi olarak kabul edilen bildirişim, bu iki düzlemde yapılan anlamlamalarla gerçekleşir. Bu noktada, anlambilimin (semantik) görevi, birbirlerine bağlı olan anlam alanlarını ortaya koymaktır (Bayrav,1998:125).

Günümüz dil incelemelerinde, 'dil'in kullanım olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Bir sözcük ancak uygun bağlamda kullanıldığı zaman anlamlıdır. Başka bir deyişle dil, ancak kullanımda kimi işlevler yüklenir (Kılıç,2002:31). Bu işlevlerin temeli ise bildirişime dayanmaktadır. Öte yandan bildirişim, kaynağını dildeki anlamlı öğelerden alır ve bu bir süreç içerisinde gerçekleşir. Belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişinin sözlü ya da yazılı olarak ürettiği bir dil dizgesi olan metin, bildirişim değeri taşıyan, devingen bir bütündür. Kısaca metin, başı ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı olarak tanımlanabilir. Her metin, anlam bütünlüğü oluşturan metin parçacıklarının, tümce ve tümce değerindeki birliklerin toplamıdır (Günay,2001:34). Bu yönüyle bakıldığında metin üretimi ve tüketimi (okur etkinliği) bir süreç ifadesini de beraberinde ortaya koyar.

Bildirişim sürecinde *olumluluk* ve *olumsuzluk*, söylem düzlemine sadece biçimbirim veya sözlükbirimlerin söylemdeki değerleriyle ortaya çıkmaz. Yapı olarak olumsuzluk biçimbirimi ulanmış bir sözcükten beklenen, onun söyleme olumsuzluk yüklemesidir. Ancak bazı kullanımlarda bu beklenti gerçekleşmeyebilir. Yine, yapı olarak olumsuzluk biçimbirimi ulanmamış bir sözlükbirimden de beklenen onun söyleme olumluluk yüklemesidir. Bu beklentinin de bazı durumlarda gerçekleşmediği görülür. "Dil, doğası gereği, çeşitli iletişim bağlamları içinde kullanılmaktadır. Bağlamin çok yönlü bir bütünlük sergilemesi, dil çözümlemesinde yapıyı belirginleştiren pek çok çevresel etmenin de göz önünde tutulmasını gerekli kılmaktadır. Dil kullanıcılarının (alıcı ya da verici durumunda) bireysel özellikleri, birbirlerine karşı tutumları, ön yaşantıları, fiziksel ve duygusal çevre ile etkileşimleri, niyetleri vb. çözümlemeye dikkate alınması gereken sorgulama noktalarını oluşturmaktadır..." (Uzun,1995:17). Metinsel üretimlerde *biçim*'den beklenen anlamın ortaya çıkmasında ya da çıkmamasında söz konusu bu sorgulama noktalarının belirleyici rolü vardır.

Birer dilbilgisi terimi olarak düşünülen *olumlama* ve *olumsuzluma*, sözlükbirimsel çağrışım alanı olarak bir duruma değil bir *süreç*'in anlamlandırılmasına yöneliktir. Diğer bir deyişle, durumun gerçekleşme işlemi karşılar. "Terim ve kavram biçimlerini örnek aldığımız Fransızca'da *énoncé* ve *énonciation* arasındaki kavram ilişkisiyle bağlaşılan, yani onlarla biçimsel bağıntı koşutluğu sunan *sens* (anlam) ve *signification* (anlamlama) sözcüklerinin de durumu aynıdır. Burada *sens* yeni oluşmuş bir durumu, *signification* da onun oluş sürecini belirtir." (Yalçın,2002:17). Gerçekte bu,

dil mantığının bize sunduğu bir durumdur. Genel olarak, buna benzer terim türetimlerinde üç aşama karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, durağan olan ve kendisinden terim türetilen *nesne* (diğer bir adlandırmayla sözcük kökü); ikincisi, ondan türetilen ve biçimsel nitelik çağrıştıran *durum*; üçüncüsü ise, bu niteliğin oluşum aşamasını belirten *süreç*'tir. Söz konusu *süreç* ifadesinin ortaya çıkmasında +*IA*-biçimbiriminin doğrudan isimlere gelerek onlardan “*olmak, hâline gelmek*” anlamında fiiller türeten işlevi⁷ ile -*mA*+’nin fiillerden *iş isimleri* yapma işlevini⁸ biçimbirimsel bir özellik olarak belirtmeliyiz. Bu açıdan bakıldığında söz konusu terimler için, *olumlu-olumluluk-olumlama*; *olumsuz-olumsuzluk-olumsuzlama* gibi bir dizilim yapılabilir. Aynı durum *söz-sözce-sözceleme/sözceleme*; *imge-imgelem-imgeleme* gibi terim türetmelerinde de görülebilmektedir.⁹

Metnin *süreç* olma özelliği ve bağlama dönük bir düzenlemeye dayanması ile metnin bütünsel ve birimsel olarak anlamlandırılmasında *olumlama* ve *olumsuzlama*’nın sahip olduğu *süreç* ifadesi, bu iki terimi kavram karşılayıcı olarak kullanılma zorunluluğunu doğurur.

Dilde olumlama ve olumsuzlama, bağlam duyarlı olarak biçimbirimler, sözlükbirimler ve sözdizimsel yapıları da içinde barındıran metinsel ölçütlerle gerçekleşebilmektedir.

1.1. Biçimbirimlerle Olumlama ve Olumsuzlama

Olumsuzluk biçimbirimleri, olumsuz sözlükbirimsel anlama sahip yapılara ulandıklarında bu yapıları olumlarken; olumlu sözlükbirimsel anlama sahip sözlükbirimlere ulandıklarında ise bu yapıları olumsuzlar (*anla-ma-*, *unut-ma-*’ta olduğu gibi). Bu ilişkisellik, sadece sözlükbirimlerin olumsuz ya da olumlu anlamlarına göre değil; aynı zamanda, bağlam duyarlı olarak, söylemin sözlükbirime yüklediği olumsuzluk ya da olumluluğa bağlıdır. Biz, bu durumu olumlama ve olumsuzlamanın söylemde gerçekleştiği her aşamada görebilmekteyiz. Diğer taraftan, söylemde sadece ana yargıların değil yan yargıların da, sözdizimsel yapılara bağlı olarak, bu anlamsal süreçte yerlerini aldıkları görülür.

Aşağıda yer alan metin parçalarından ilki biçimbirimlerle yapılan olumlama; ikincisi ise olumsuzlamaya örnektir:

/-mA-/:

“Yalnız aşkı vardır aşkı olanın / Ve kaybetmek daha güç bulamamaktan / Sen yüzüne sürgün olduğum kadın / Kardeşim olan gözlerini *unutmadım*” (CS/SS:48).

“Bu kütle, lehinde ve aleyhinde söylenen sözlere *kulak asmadığı* için onu biteviye sanattan *anlamamakla* itham etmek moda olmuştur.” (BRE/KY:34-35).

/-mAdAn/:

⁷Bk. Ş. Halûk Akalın (1995), “+IA- Ekinin Çatı Ekleriyle Kullanılışı Konusundaki Görüşler ve Ekin Yabancı Kaynaklı Kelimelere Getirilişi Üzerine” *Türk Gramerinin Sorunları’ Toplantısı*, 22-23 Ekim 1993, ss. 92-99., TDK Yayınları:600, Ankara.

⁸Bk. Muharrem Ergin (1993), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları, ss.176,177.

⁹Bk. Mehmet Yalçın (2002), “‘Sözce’ ve ‘sözceleme’ Ya da Başka Şeyler”, *Türk Dili Dergisi*, S.92, C.16., ss. 17-20.

“Bu meyhanede namuslu insanlar bile hırsızlarla yankesicilerin vakalarını *tiksinmeden, ürpermeden* dinlerlerdi.” (SF/1:170).

“Deminden beri konuşmalarımızı *anlamadan* dinleyen Jimmy, L'amour kelimesini duyunca kızın esmer kolunu okşadı: -Qui mon amour, diye tasdik etti.” (HT/KSA:90).

/-mAksIzIn/:

“Kadınla adam, kulaklarına biri bir şeyler fısıldamış gibi duruyorlar, birbirlerinden büsbütün *kopmaksızın*, küçük küçük soluklanarak dinliyorlar. Fısıltılar sürüyor: Devam, devam. Yakın, değişleri, dokunuşları bize unutturan her yıl, her ay, her gün ve her şeye karşı devam.” (AA/RÜ:72).

“Esrarlı bir cazibeye kapılmış veya sadece hipnotize edilmiş bir insan gibi nereye gittiğini *söylemeksizin* tribünün basamaklarından aşağıya inmeye başladı ve meydanın etrafında birikmiş kalabalığı yararak sporcular kümesine yaklaştı.” (YKK/A:214).

/-mAz-/ sıfatfiil biçimbirimi:

“Hülyaları besleyen, büyüten bu esrarlı sesler bizi derhal hakikatin üstünde açılan sanatın kutsi âlemine götürür. Hükmünü burada *ölmez bir zaman içinde* kurar.” (AŞH/BM 119).

“Ve içtiği rakı kadar bembeyaz Şahap Sıtkı ki / Metin Altıok'a devredip masadaki yerini / *İnanılmaz biçimde* bu kentten gitti.” (CS/SS:168).

/-mAktAnsA/:

“Hiçbir iş tutmayan ve boşta gezen bu evlatlığa *yüz suyu dökmektense*, aslan gibi bir damat bulup köşeye kurulmak herhalde çok daha akıllı işiydi.” (111 :SA-KY).

“... Oysa yazarın asıl başarısı, baştan sona (belgelerle de destekleyerek) bir yaşamın dökümünü *yapmaktansa*, o yaşamın yoğun bölgelerini bitiştirerek bir ölümü anlatmayı seçmesinden doğuyordu.” (EB/YU:230).

/+sIz,+sUz/:

“Dördüncü Ordu'nun esas düşüncesi şu idi: Zararlı Ermeni külliyetlerini, *zararsız* Ermeni cüz'iyetleri haline getirmek!” (FRA/ZD:75).

“Bekirle rüşvet alarak bizi *verimsiz, ağaçsız*, hem de *hendeksiz, susuz*, hem de rezil *yerlere* soktuğunu haber veren, keşfeden, beş yıldır dili döndüğünce bizim *akılsız kafamızı* uyarmağa çalışan, gayret eden Uzunca Ali'dir.” (YK/OD:27).

/mI, mU/ soru biçimbirimi: ¹⁰

Soru biçimbirimi 'mI/mU' kullanıldığı söyleme, ana işlevleri olan soru ifadesinin yanı sıra olumlama ya da olumsuzlama görünümüleriyle de katılırlar. Bu görünümler, soru biçimbiriminin özel kullanımları olarak karşımıza çıkar. Çoğunlukla *sözde soru* anlamı taşıyan soru söylemlerinde görülen bu anlam özelliği, kısmen gerçek soru ifadesi

¹⁰ Soru söylemleri, olumlama ve olumsuzlama açısından başlı başına bir inceleme konusu olacak kadar geniş ve kapsamlıdır. Ancak biliyoruz ki, özellikle soru biçimbirimi söylemin olumlanmasında ya da olumsuzlanmasında oldukça sık kullanılan bir söylem yapısıdır. Aynı durum soru sözlükbirimleri için de geçerlidir (bk. 1.2.6.).

taşıyan söylemlerde de görülebilmektedir. Bunlar genellikle söylemi daha çarpıcı hâle getirmek amacıyla devriklemeler biçiminde de karşımıza çıkabilen kullanımlardır.

Burada belirtmemiz gereken bir başka durum ise, soru söyleminde yer alan sözlükbirimin, diğer söylem biçimlerinde olduğu gibi, sözlükbirimsel anlamının göz ardı edilmemesi gerektiğidir.

Genel bir çerçeve çizecek olursak, olumlama ve olumsuzlama, gerek vurgu gerekse de çeşitli anlam ilişkileriyle gerçek ve sözde soru söylemleriyle sağlanır: ‘olumsuz isim~fiil+mI/mU’ [*“Onların aralarında kıskançlık ve rekabet yok mudur? Olmaz olur mu, hem de nasıl!”* (HT/M:9).], [*“Papaz Efendinin bile ölümüne neden olan ah o insanoğlu: Bilmez miyim hepsi kalleş, budala, hırsız, yalancı?”* (DH/SS:225).] yapılı soru söylemleri, *olumlama*; ‘olumlu isim~fiil+mI/mU’ [*Kimbilir belki bu poyrazın sertliği ve kapalı gökyüzü, onun rengini uçurmuştu. Yoksa, solacak insan mıydı?* (SF/S-S:35).], [*Bandırmalıların erliğine güvenmemem, böyle karışık bir sırada Kolordu Komutanlığını hiç üstüme alır mıydım?*” (KT/YS:230).] yapılı soru söylemlerinde ise, *olumsuzlama* görünümüyle karşımıza çıkar.

Diğer taraftan, soru biçimbirimleri, ‘çekimli fiil+değil+mI/mU’ [*Keşke karıyı getirseydi. Getirmemişti de sanki bir yere mi gitmişti? Halbuki şöyle bir Beyoğlu’na kadar uzanmalı değil miydi bu akşam?*” (SF/AVY-AŞ:56).] ya da ‘isim+değil+mI/mU’ [*Kart karı hep o alaycı, küçümseyen bakışıyla: “Benimki gibi olamaz ki!” “Niye olamazmış?” “Benimkini Nedim Ağa hediye etti!” “Etsin; Hepsi bir değil mi?”* (OK-KT:87).] yapılı soru söylemleri olumlamayı ya da olumsuzlamayı bağlam duyarlı olarak pekiştirme görünümleriyle söylemdeki yerlerini alırlar.

/+CA, +c⁰k, +cAk, +cAğIz .../; /+msI, +msU, +mtrak, -msA-/:

Küçültme biçimbirimlerinin ‘+CA, +c⁰k, +cAk, +cAğIz ...’ ulandığı sözlükbirimler, genellikle ön-ad olarak metin üretimlerine katılırlar. Bu yapılar, ön-ad olmalarının yanında, kullanım sıklıkları genel dile oranlandığında seyrek de olsa, belirteç göreviyle kullanılırlar.

Dilbilgisi kaynaklarında açık olarak değinilmemesine karşın, söz konusu bu küçültme biçimbirimleri, metin bağlamında, olumlama ya da olumsuzlama görünümüyle karşımıza çıkabilmektedirler. “*İrice gözleri vardı.*” > ‘*İri değil, iriye yakın.*’; “*Kısacık bir ömür sürdü.*” > ‘*Uzun bir ömür sürmedi.*’ söylemlerinde derin yapıda ortaya çıkan anlam çözümlemeleri, söz konusu biçimbirimlerin bu türden kullanımına örnektir. Ancak bu biçimbirimlerin söyleme kattıkları olumlama ya da olumsuzlama görünümleri diğer biçimbirimlerinki kadar belirgin değildir.

Öte yandan, ‘*nitelikte tam olmama, gibilik, benzerlik, ... -a/-e benzer ama öyle değil*’ gibi anlam özellikleriyle karşımıza çıkan küçültme biçimbirimlerine benzer bir işlevi yerine getiren ‘+msI, +msU, +mtrak, -msA-’ biçimbirimlerini de ekleyebiliriz.

1.2. Sözlükbirimlerle Olumlama ve Olumsuzlama

Söyleme olumlu sözlükbirimsel anlamlarıyla katılan sözlükbirimler, olumlama; olumsuz sözlükbirimsel anlamlarıyla katılanlar ise olumsuzlama görünümü sergilerler. Öte yandan, söylemde sözlükbirimlerle gerçekleşen olumlama ve olumsuzlamanın çeşitli görünümler ortaya koyduğu görülür.

1.2.1. Fiillerle:

Bazı fiiller, özellikle de dilde *tersanlamlılık*'a¹¹ sahip diğer sözlükbirimler gibi, olumsuz anlam çağrışımına sahiptir.¹² Olumlu sözlükbirimsel anlama sahip sözlükbirimleri bir tarafa bırakırsak, söz konusu olumsuz anlama sahip sözlükbirimler, bu yönleriyle dilsel üretimlerde sürece dayalı *olumsuzlama* görünümüyle karşımıza çıkabilmektedirler. “*bık-, cay-, san-, usan-* vb.” fiiller, sözünü ettiğimiz olumsuzlama görünümüleriyle söylem düzleminde karşımıza çıkarlar.

“Bir gün Tante Rosa Tanrı'nın saçlarının, gözlerinin rengini, yaşını, başını, boyunu, evini barkını sora sora rahibeleri *bıktırdı* ve mutfakta bulaşık kurulumaya cezası aldı.” (SS/TR:26).

“Delikanlı gömleğinin özürkü kolunu eliyle kapadı. Yanıt verme isteğiyle kıpırdandı dudakları. Sonra *caydı*. Başını 'bilmem' anlamına gelen bir davranışla salladı.” (F/BS:186).

“Eğildi, bir müddet köpükleri seyretti. Sonra makinelerin gemiyi sarsan temposuna uyarak yanık bir gazel tutturdu. Fakat bundan da çabuk *usandı*.” (HT/KSA:25).

“4'üncü Ordu yorgunluktan bitmişti. Ovaya inince, biraz soluk alırsız *sanmıştık*. Sevinmeye vakit kalmadı. Harran Ovası cehennemden de başka bir şeydi. Sanki düze inmemiş, ateşten bir taşın altına girmiştik.” (KT/YS:464).

Öte yandan olumsuzlama görünümüyle karşımıza çıkan bu sözlükbirimler, olumsuzluk biçimbirimlerini aldıklarında, *olumlama* görünümüyle söylemde yerlerini alır:

“İçeriden bakıldığında gelen geçen görünmüyordu. Salt yaşlı kadın günlerini geçirdiği pencerenin dibinde oturup izliyordu dışarıyı *bıkmadan*.” (F/BS:42).

“Nesibe yandan tokalı ayakkabıları sever. Gerçi bu durumlarda onları iliklemek büyük bir usanç veriyorsa da, öteki günler bu usancı duymadığından yandan tokalı ayakkabı almaktan *caymaz*.” (F/BS:22).

“Böyle demeği bir düş arkasında koşmak, doğruya gözümüzü yumup bir düşün kendimizi avutmaktır *sanmayın*.” (NA/KD-A:25).

“Günlerce beklerdik köpüklerden denizkızının doğmasını. *Usanmadan, bıkmadan* beklerdik.” (Sİ/DSG:86).

1.2.2. Ön-adlarla:

“*alelade, biçare, bitkin, boş, dargın, eski, garip, kirli, kof, küçük, külistür, loş, perişan, pis, pişkin, renksiz, sapa, soğuk, soluk, tuhaf, uzak, ürkek, vahşi, yorgun...vb.*”, sözlükbirimsel olumsuzluğa sahip ön-adlardır. Söylemde sahip oldukları olumsuzluk anlamı ile söylem düzleminde karşımıza olumsuzlama görünümüyle çıkmaktadırlar:

¹¹Doğan Aksan (1999), *Anlambilim-Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara, ss. 129-132.

¹²Ana dili ve ikinci dil olarak Türkçe öğretiminde karşılaşılan zorluklardan biri de ‘olumluluk’ ve ‘olumsuzluk’un *duyuşsal* (thymique, thymic) ve *dilbilgisel* (grammatical) boyut göz önüne alındığında, bazı dil kullanımlarının anlamlandırılmasında biçim-işlev koşulunun sağlanamıyor olmasıdır [Bk. Börekçi (2001:41-61)].

“Eşit değil / **Çirkin bir kadının** güzel bir erkekten aldığı / Güzel bir erkeğin **çirkin bir kadından** aldığına / Eşit değil” (FHD/H:118).

“Kasabanın **ölü çarşılarını** seyre dalacaksın. Belki hava yağmurlu olacak.” (SF/S-S:29).

“Onbaşı, masanın başında oturuyor. Önünde **külüstür bir yazı makinesi**. Sol yanı dosya, zarf, evrak yığılı.” (FB/ID:155).”

Söz konusu bu olumsuz anlam çağrışımına sahip olan ön-ad tanımlı sözlükbirimler, olumsuzluk biçimbirimleri ulanarak ya da birtakım sözlükbirimlerle olumlama görünümü sergilerler. Örneğin ön-ad olarak tanımlı “çirkin” sözlükbirimi: “Hiç de **çirkin değil**. Şakakları biraz basık, çenesi kısık ama,...” (HEA/T:83). söyleminde karşımıza olumlama görünümüyle çıkabilmektedir.

1.2.3. Belirteçlerle:

“*bir yana, bir tarafa, durmadan, neredeyse, o zamanlar, sadece, sanki, sözüm ona, vaktiyle, yalnız, yalnızca* vb.” belirteç olarak tanımlı sözlükbirimler, derin yapıda olumsuzlama görünümüyle karşımıza çıkar. Bu olumsuzlama görünümü söylemin derin yapısında ağırlıklı olarak ayırtlama anlam özelliği taşır:

“Onların gizemi esmer oluşlarından. Buna karşılık siyah saçlı kadınlara (**bir zamanlar** siyahtı saçları) daha sevecen davranmıştı romancı: yuvalarına düşkün, mutsuz, fakat sadık, aşklarına bağlı kadınlardı tümü de. (Sİ/ÖKS:159). [Artık saçları siyah değil.]

“Yerdeki heybesini aldı omuzuna attı. «Sağlıcağlan kalın. Karanlık kavuşacak **neredeyse**. Ben asıl gece yürümeyi severim. Hoş olur....” (YK/OD:139). [Henüz karanlık kavuşmadı.]

“... Ne kadınla yatmak, ne şarap içmek, ne arkadaşlarla prafa oynamak, ne tiyatro, sinema seyretmek... **Hepsi bir yana** dünyayı seyret. Al gözüm bak efendi, işte sana kibrit alevi, işte sana cigara dumanı!” (SF/AVY-AŞ:14). [Boş ver hepsini.]

“Kardeş, anlatamam sana o günün heyecanını. İçimde leylekler, kırlangıçlar, karakuşlar, ardıkuşları uçuşup duruyordu **sanki**.” (NE/GT:41). [Olmayan bir duruma gönderme yapılmıştır.]

“...Öteki arkadaşları onunla eğleniyorlar, iki parmağı ile yanağının üstünde trampet çaldığı zaman geçtikten sonra arkasından **yalnız** ben, ‘Davulcu’ diye bağırmadığım için, ejderhanın hikâyesini **yalnız** bana anlatıyor. Ben sakın, onun kadar inanmış, ejderhanın tasvirini dinliyorum.” (SF/S-S:34,35). [Ejderhanın hikâyesini başkasına anlatmadı. (Ayırtlama ilişkisiyle.)]

1.2.4. Bağlaçlarla:

“*değil, ne...ne, ne...ne de* vb.” bağlaçlar anlam gerektirdiğinde söylemi olumlayabilmekte ya da olumsuzlayabilmektedir::

“Her gönülde bir arslan **değil**, susan bir adam yatar.” (BRE/KY:43).

“Uyandım. Ama artık benim sana kadar yetişecek **ne** sesim **ne** halim **kalmıştı**. Sen de tekrar uykuya daldın. Bir otomobil geçiyordu.” (SF/AVY-AŞ:19).

1.2.5. İlgeçlerle:

“*değil, [-m⁰ş] gibi, [-mAk] üzere* vb.” ilgeçler ve ilgeçli yapılar, söylem gerektirdiğinde

karşımıza olumlama ya da olumsuzlama görünümüyle çıkabilmektedirler. Özellikle “değil”, ilgeç olarak olumlama ve olumsuzlamada oldukça çeşitlilik gösterir.¹³

Genel bir çerçeve çizecek olursak; “değil” sözlükbirimi, ek fiilin olumsuzluğunda, olumlu çekimlenmiş isim ve fiil tümcelerinde olumsuzlama; olumsuz çekimlenmiş isim ve fiil yapılarında [örneğin “yok değil”, “+sız/ +siz değil”, anlamamış değilim vb.] olumlama görünümüyle karşımıza çıkarken; “olur şey değil” gibi kalıp kullanımlarda, olumlu ya da olumsuz soru tümcelerinde, bağlam duyarlı olarak, olumlama ya da olumsuzlama görünümüyle karşımıza çıkabilmektedir. Öte yandan, cevap söylemi (-Hayır, anlamında) olduklarında ise yine bağlam duyarlı olarak söylemi olumlayabilmekte ya da olumsuzlayabilmektedir.

[*-m⁰ş*] gibi, [*-mAk*] üzere vb. ilgeçli yapılar ise, genellikle gerçekleşmeme bildirmeleriyle söylemde olumsuzlama ya da bağlam duyarlı olarak olumlama görünümüyle karşımıza çıkarlar:

“Haluk, *duymamış gibi* sesini çıkarmadan bir süre daktilosunu okşadı. Sonra, biraz daha yorgun bir sesle cevap verdi: — Beni sevmen için yaşadığım sürece bu odada kalamam ama değil mi?” (AA/YÖT:47).

“Gerekli gereksiz teşekkür edenlerden iğrenmektedir, demeyelim de, daha çok *gıdıklanıyor gibi* bir duyguya kapılıyormuş galiba; en duyarlı an'larında gülme buhranlarına yakalanabiliyormuş.” (AA/RÜ:35).

“OĞUL (tutmak için *eğilmek üzere* olan Uşak'a) : Çekil be... bunak. (Uşak şaşırır, gerilir.) Kimse elini sürmesin.” (AMD/O:70).

1.2.6. Diğer Sözlükbirimlerle:

Yukarıda sıraladığımız sözlükbirimlerin yanı sıra, olumlama ya da olumsuzlama, “*yok, hayır, hiç, maalesef vb.*” doğrudan sözlükbirimsel olumsuzluğa sahip sözlükbirimler ve soru sözlükbirimlerinde (*hani, kim, nasıl, neden, nerede, ne, niye vb.*) sağlanabilmektedir. Burada genel bir çerçeve çizebilmek amacıyla birkaç örnekle yetineceğimiz bu olumlama ve olumsuzlama görünümleri, söylemin hem yüzey hem de derin yapısında, söz konusu edilen anlam görünümleriyle karşımıza çıkar:

“Sesi o kadar ince, o kadar ince idi ki bir sivrisinek vızıltısını andırıyordu. Ağzının içinde, bir tek dişi *yoktu.*” (RNG/Y:149).

“O üstün ve karşı durulamaz kuvvetlerin elinde idi ya, bütün memleket de öyledir sanıyordu. O, kımıldamaya mahkûmdu ya, o *hayır* demeye kalkıştığı zaman nasıl yaka-paça götürülecekti ya, bütün memleketi de tıpkı kendisi gibi evet demeye, her şeyi kabul etmeye mecbur sayıyor ve memleketin “*hayır*”, “*asla*” deyişinde kendi mahvını görüyordu. Kendi mahvını milletin ve memleketin kurtuluşundan ayırabilecek yaratılıştaki değildi.” (TB/KA:166-167).

Soru sözlükbirimleriyle karşımıza çıkan olumlama ya da olumsuzlama ise, yine söylem çözümsel bir görünümle karşımıza çıkar:

“kız sen burda yeni misin peki leylâ nerde / *hani* çekirdek gözlü örümcekten korkan / kim ulan beni herkes tanır git patronuna sor / elektrikçi ihsan dedin mi içkide

¹³ “değil” sözlükbirimi için bk. Mehmet Özmen (1995), “Türkçe’de Değil Kelimesi ve Kullanımları”, *TDAY-Belleten 1997*, TDK Yayınları: 634, Ankara.

üstüme yoktur.” (AI/BSM:47).

“Bir-iki kaz boğulmuş, bir-iki dam çökmüş, üç-beş çit yıkılmış, bir-iki boyunduruk zayı olmuştur, Kara Recep'e de **kim** acıyacak, öksüze?” (SF/HB-SK:76).

“— Nesi olursa olsun; havluyu ver sen.

Havlunun önemi yoktu artık; ama üstündeki kurumuş bulaşıklarla **nasıl** verirdi bunlara? Havlu falan görmedim ben dedi.” (YA/AO:100).”

Yine olumlama ya da olumsuzlama sözlükbirimsel olumsuzluğa sahip adların yüklem olarak kullanıldığı ad tümcelerinde karşımıza çıkabilmektedir.

“Trifon, kışa girerken hastalanmıştı. Köyde ilaç pahalıydı. Şehre inmek bir **meseleydi**.” (SF/S-S:15). [Şehre inmek güçtü. Kolay değildi.]

1.3. Metinsel Olumlama ve Olumsuzlama

Söyleme bir bütün olarak baktığımızda, olumlu sözlükbirimsel anlama sahip ve de olumsuzluk biçimbirimi ulanmamış yapılarla; olumsuz sözlükbirimsel anlama sahip olmasına karşın, ulanan olumsuzluk biçimbirimleri ile olumlanan yapıların yer aldığı söylemler, metinsel olumlama ya da olumsuzlama söylemler olarak karşımıza çıkar. Öte yandan olumsuzlama ise, karşımıza sadece aşağıda da kısaca örneklere çalıştığımız kalıp kullanımlarla, diğer bir deyişle, *betim-anlamsal sözcelerle* (kaşını kaldır- vb.) değil; bunların dışında dilbilgisel sınıflandırmalarda *fil*, *belirteç*, *ad*, *ön-ad*, *bağlaç*, *ilgeç* olarak ayrımlanan sözlükbirimlerin olumsuzlama işlevine sahip olanlarıyla sağlanmaktadır. Bu sözlükbirimler, yine *betim-anlamsal sözcelerde* olduğu gibi, yapıca hiçbir olumsuzluk içermemelerine karşın, sahip oldukları sözlükbirimsel anlamlarla söylemde olumsuzlama görünümüyle yer alırlar:

“... ‘**Geç kalacağız**,’ dedim. ‘Trenin gelmesine yarım saat var.’ Öylesine bir **omuz silkti** ki, şaşırıdım. Acaba, söylemek istemediği **kötü bir haber** mi almıştı son dakikada? Yoksa daha şimdiden, yeni bir yaşantıya başlamanın **ürküntüsü** mü? ‘Hasta mısın?’ dedim. **Başını salladı**. ‘Bir şeye **canın sıkılmış** gibi?’ **Kararsız, bulanık gözlerle** yüzüme baktı. **Dudağını ısırıyordu**. Sonra, kısık bir sesle: ‘Bunu senden başka kime söylesem inanmaz içtenliğime,’ dedi. ‘Bir sen, belki...’ **Duraksadı**:...” (EB/BG:237).

“Pardösüsünün kürklü yakasını kaldırıncaya, üşüdü mü, diye baktım. Aslında **soluk esmer yüzü** balmumu gibi **sararmıştı**.

‘Üşüdü’n, dedim.

Kaşını kaldırdı.” (SF/AVY-AŞ:20).

Genel bir değerlendirme yapacak olursak, yukarıdaki metin parçalarında; *geç kal-*, *omuz silk-*, *kötü*, *ürküntü*, *başını salla-*, *canı sıkıl-*, *kararsız*, *bulanık*, *dudağını ısır-* *duraksa-*; *soluk*, *(yüzü) sarar-* *kaşını kaldır-* gibi kullanımların söyleme kattıkları anlamı, *olumsuzluk* olarak kavramlaştırmak eksik bir kavram karşılayımdır. Bu tip kullanımları, söylemde olumsuzluk değil *olumsuzlama* olarak değerlendirmek daha doğru ve kavrayıcı bir kavramlaştırma olacaktır.

Öte yandan, metin düzeyinde *olumlama* ya da *olumsuzlama*, sadece *biçimbirim* ve *sözlükbirimlerle* gerçekleşmeyebilir. *Olmayası şart*, *emir-istek*, *gereklik* ve *geçmiş zaman* ifadeleri gibi, bazı sözdizimsel yapılar da olumlama ve olumsuzlamanın söylem düzleminde gerçekleşmesine yardımcı olurlar.

Sonuç

En yalın ifadeyle dil, *verici* (metin üretici) ile *alıcı* (metin çözücü) arasında gerek sözlü gerekse de yazılı anlam alanı oluşturan bir *bildirişim* sürecidir. Anlamli oluş ise, *bildirişim*'in her aşamasında karşımıza çıkan olmazsa olmaz koşuldur. Temelde dil'in *anlamsal* iki ana görünümü vardır. Bunlar, yukarıda bahsedildiği gibi, anlam çözümlenmelerinde *süreç*'in yanı sıra *bütüncül bakış açısı*'nı içeren ve *karşıt bağımlılık* ilişkisiyle birbirine bağılı olan *olumluluk*'tan farklı *olumlama* ile *olumsuzluk*'tan farklı *olumsuzlama*'dır.

Elbette ki, *olumlama* ve *olumsuzlama* ana görünümünün yanı sıra, dil, *ara anlam görünümleri* diyebileceğimiz bir takım anlamsal görünümleri de bünyesinde barındırır. Ancak, dildeki bu *ara anlam görünümleri* de temelde *olumlama* ve *olumsuzlama* üzerine kurulu anlamlamalardır. Dildeki diğer anlamlamalar, bu iki görünümü bütünler niteliktedir. Gerek yüzey yapıda gerekse derin yapıda karşımıza çıkan bu anlamlamalar, sözü edilen iki *karşıt bağımlı eksen* etrafında gerçekleşir. Sadece *olumlama* ya da sadece *olumsuzlama* görünümüne sahip dil üretimlerinin yanı sıra, metnin yüzey yapısında biçimce *olumluluk*'a sahip bir söylem, derin yapıda *olumsuzlama*; biçimce *olumsuzluk*'a sahip bir söylem ise derin yapıda *olumlama* görünümüyle karşımıza çıkabilir. Söylemde karşımıza çıkan diğer bir anlamsal durum, olumsuzlanmış bir söylemin olumlanabilmesi ve olumlanmış bir dil biriminin de olumsuzlanabilmesidir.

Biz, '*olumlama*' ve '*olumsuzlama*' terimlerini, sözlü ya da yazılı dil üretimlerinde *olumlu-olumsuz* ve *olumluluk-olumsuzluk* karşıtlığına dayanan kavramlaştırmaların *süreç* ve *bütüncül bakış açısı*'ndan yoksun olduğu düşüncesinden hareketle, *bağılam*'a dönük bütüncül düzenlemelere dayanan metnin *süreç* olma özelliğinden yola çıkarak, birer *dilbilgisi* ve *dilbilim terimi* olarak önermekteyiz.

Bu anlamda *olumlama*'yı, "*Yapıca olumsuzluğa karşın, ulanan biçimbirimlere, sözlükbirimsel anlama ya da sözdizimsel ve metinsel ilişkilere bağılı olarak, söylemi olumluluk görünümüne sokan kullanım(lar).*"; *olumsuzlama*'yı ise: "*Yapıca olumluluğa karşın, ulanan biçimbirimlere, sözlükbirimsel anlama ya da sözdizimsel ve metinsel ilişkilere bağılı olarak, söylemi olumsuzluk görünümüne sokan kullanım(lar).*" olarak kavramlaştırmak mümkündür. Öte yandan, bir söylemde olumsuzlama görünümünün olmaması olumlamayı; olumlama görünümünün olmaması da olumsuzlamayı ortaya çıkaran ana noktalarıdır.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. Halûk (1995), "+IA- Ekinin Çatı Ekleriyle Kullanılışı Konusundaki Görüşler ve Ekin Yabancı Kaynaklı Kelimelere Getirilişi Üzerine", *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı*, 22-23 Ekim 1993, ss. 92-99., TDK Yayınları:600, Ankara.
- Aksan, Doğan (1999), *Anlambilim-Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara, Engin Yayınevi.
- Banguoğlu, Tahsin (2000), *Türkçenin Grameri*, (6. Baskı), TDK Yayınları: 528, Ankara.
- Bayrav, Süheylâ (1998), *Yapısal Dilbilim*, İstanbul.
- Bozkurt, Fuat (2000), *Türkiye Türkçesi*, Hatiboğlu Yayınevi, (2. baskı), Ankara.
- Börekcî, Muhsine (2001), "Türkçe Öğretimi Bakımından Dil Bilgisi Terimi ve Kavram Olarak Olumluluk-Olumsuzluk", *TDAY-Belâten 2003*, TDK Yayınları: 810,

- Ankara, ss. 45-61.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1976), *Tümcebilgisi*, TDK Yayınları: 426, Ankara.
- Ediskun, Haydar (1992), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Ergin, Muharrem (1993), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları.
- Grönbech, K. (2000), *Türkçenin Yapısı*, (Çev. Mehmet Akalın), TDK Yayınları: 609, Ankara.
- Günay, Metin (2001), *Metin Bilgisi*, İstanbul.
- Gencan, Tahir Nejat (2001), *Dilbilgisi*, Ankara, Ayraç Yayınları.
- Hatiboğlu, Vecihe (1978), *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, AÜDTCF Yayınları: 276, Ankara.
- Hengirmen, Mehmet (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara.
- Karahan, Leyla (1999), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Kılıç, Veysel (2002), *Dilin İşlevleri ve İletişim*, İstanbul, Papatya Yayıncılık.
- Kocaman, Ahmet (1981), "Türkçede Kip Olgusu Üzerine Görüşler", *TDAY-Belleten*, TDK, Ankara, ss. 81-85.
- Koç, Nurettin (1992), *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- _____ (1996), *Yeni Dilbilgisi*, İstanbul, İnkılâp Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (1992), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları: 575, Ankara.
- Özkan, Bülent (2003), "*Sait Faik'in Üç Öykü Kitabında -Semaver/Sarınc; Alemdağda Var Bir Yılan/Az Şekerli; Havuz Başı/Son Kuşlar- Olumsuzlama ve Olumsuzlamanın Metinsel Görünümleri*", Çukurova Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, XV+374, Adana., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özmen, Mehmet (1995), "Türkçede Değil Kelimesi ve Kullanımları", *TDAY-Belleten* 1997, TDK Yayınları: 634, Ankara.
- _____ (2001), "Eksik Olan Dilbilgisi Terimlerimiz Üzerine", *Uluslar Arası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, 20-23 Mayıs 1999, Gazimağusa, ss. 111-125., Doğu Akdeniz Üniv. Basımevi.
- Taylan, Eser Erguvanlı (1984), "Some Aspects of Negation in Turkish", Yayına hazırlayan: Ayhan Aksu Koç, Eser Erguvanlı Taylan, *Proceedings of the Turkish Linguistics Conference*, 9-10 Ağust 1984, ss. 159-177., İstanbul, Boğaziçi Üniv. Publication.
- Topaloğlu, Ahmet (1989), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*", İstanbul, Ötüken.
- Türkçe Sözlük (1998), I-II C., TDK Yayınları:549, Ankara.
- Uzun, Leylâ S. (1995), *Orhun Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı*, Türk Dili Araştırmaları Dizisi-7, Ankara, Simûrg Yayınları.
- Vardar, Berke (1998), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, ABC Kitabevi Yayınları.
- Yalçın, Mehmet (2002), "'Sözce' ve 'sözceleme' ya da Başka Şeyler", *Türk Dili Dergisi*, S.92, C.16, ss.17-20.

TARANAN ESERLER

- AA/RÜ : *Adalet AĞAOĞLU*, Ruh Üşümesi.
- AA/YÖT : *Ahmet ATLAN*, Yalnızlığın Özel Tarihi.
- AHT/BŞ : *Ahmet Hamdi TANPINAR*, Bütün Şiirleri.

Aİ/BSM	: Attila İLHAN, Ben Sana Mecburum.
AMD/O	: Ahmet Muhip DRANAS, Oyunlar.
AŞH-BM	: Abdulhak Şinasi HİSAR, Boğaziçi Mehtapları.
BRE/KY	: Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, Kültür Yokuşu.
CS/SS	: Cemal SÜREYA, Sevda Sözleri.
DH/SS	: Doğan HIZLAN, Saklı Su.
EB/BG	: Erhan BENER, Baharla Gelen.
EB/YU	: Enis BATUR, Yazının Ucu.
F/BS	: Füzûzan, Benim Sinemalarım.
FB/İD	: Fakir BAYKURT, İrazca'nın Dirliği.
FHD/H	: Fazıl Hüsnü DAĞLARCA, Haydi.
FRA/ZD	: Falih Rıfki ATAY, Zeytin Dağı.
HEA/T	: Halide Edip ADIVAR, Tatarcık.
HT/KSA	: Haldun TANER, Kızıl Saçlı Amazon.
HT/M	: Hıfzı TOPUZ, Meyyale.
KT/YS	: Kemal TAHİR, Yorgun Savaşçı.
NA/KD-A	: Nurullah ATAÇ, Karalama Defteri – Ararken.
NE/GT	: Nazlı ERAY, Geceyi Tanıdım.
OK/KT	: Orhan KEMAL, Kanlı Topraklar.
OVK/BŞ	: Orhan Veli KANIK, Bütün Şiirleri.
PS/FH	: Peyami SAFA, Fatih Harbiye.
RNG/Y	: Reşat Nuri GÜNTEKİN, Yaban.
SA/KY	: Sabahattin ALİ, Kuyucaklı Yusuf.
SF/AVY-AŞ	: Sait FAİK ABASIYANIK, Aledağda Var Bir Yılan - Az Şekerli.
SF/HB-SK	: Sait FAİK ABASIYANIK, Havuz Başı - Son Kuşlar.
SF/S-S	: Sait FAİK ABASIYANIK, Semaver - Sarnıç.
Sİ/DSG	: Selim İLERİ, Dostlukların Son Günü.
Sİ/ÖKS	: Selim İLERİ, Ölünceye Kadar Seninim.
SS/TR	: Sevgi SOYSAL, Tante Rosa.
TB/KA	: Tarık BUĞRA, Küçük Ağa.
YA/AO	: Yusuf ATILGAN, Anayurt Otel.
YK/OD	: Yaşar KEMAL, Orta Direk.
YKK/A	: Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, Ankara.